

» locutus sum, iterum non adjiciam¹. » Nisi in mysterio accipiatur, quomodo semel locutus est Job, qui toties locutus est? Aut quomodo iterum non adjiciet, post paululum locuturus? Sed locutio hic intelligenda est progressus animæ in hæc exteriora, quo relinquit Deum, et ei resistit. Unde major iste progressus, etiam clamor in Scriptura appellatur, cum dicit Deus clamorem Sodomorum ad se pervenisse². Cui locutioni atque clamori contrarium est beatissimum illud silentium, de quo dicitur: « Et silebit sine timore ab omni malignitate. » Bene itaque dicit semel se locutum continua quadam locutione in tota vita veteris hominis, « Cum esset spiritus ambulans, et » non revertens³. » Nunc autem manum imponens ori, ne ultra progrediatur, promittit se non adjicere iterum, ne recedat a Deo. Amen.

¹ Job. xxxix, 35. — ² Gen. xviii, 20. — ³ Psal. lxxvii, 39.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ENARRATIONES

IN

PSALMOS.

ENARRATIO

IN PSALMUM I.

I. « BEATUS VIR¹ qui non abiit in consilio impiorum². » De Domino nostro Jesu Christo, hoc est, homine Dominico accipiendum est³. « Beatus vir qui non abiit in consilio » impiorum, » sicut homo terrenus, qui uxori consensit deceptæ a serpente, ut Dei præcepta præteriret⁴. « Et in » via peccatorum non stetit. » Quia venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores: sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra sæcularis. » Et in cathedra » pestilentiae non sedit. » Noluit regnum terrenum cum superbia: quæ ideo cathedra pestilentiae recte intelligitur, quia non fere quisquam est qui careat amore dominandi, et humanam non appetat gloriam; pestilentia est enim

¹ Vide D. Guillon, tom. xxi, p. 101 et seqq. — ² Psal. i, 1. — ³ Vide i Retract. xix. — ⁴ Genes. iii, 6.

morbis late pervagatus, et omnes aut pene omnes involvens. Quamquam accommodatius accipiatur cathedra pestilentiae, pernicioza doctrina, cujus sermo ut cancer serpit¹. Deinde considerandus est ordo verborum, « Abiit, » stetit, sedit. » Abiit enim ille, cum recessit a Deo. Stetit, cum delectatus est peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiae sedit.

II. « Sed in lege Domini fuit voluntas ejus, et in lege » ejus meditabitur die ac nocte². Justo non est lex posita³, » ut dicit Apostolus. Sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agit : qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille ergo liber est, iste servus. Deinde aliud est lex quae scribitur, et imponitur servienti : aliud lex quae mente conspicitur, ab eo qui non indiget litteris. « Meditabitur die ac nocte : » aut sine intermissione intelligendum est ; aut « die » in lætitia, « nocte » in tribulationibus ; dicitur enim : « Abraham » diem meum vidit, et gavisus est⁴. » Et de tribulatione dicitur : « Insuper et usque ad noctem emendaverunt me » renes mei⁵. »

III. « Erit tanquam lignum quod plantatum est secundum decursus aquarum⁶ : » id est, aut secundum ipsam Sapientiam, quae dignata est hominem suscipere ad salutem nostram : ut ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum : potest enim et hoc intellectu accipi, quod in alio Psalmo dicitur : « Fluvius Dei repletus est aqua⁷. » Aut secundum Spiritum sanctum, secundum quem dicitur ; « Ipse vos baptizabit in Spiritu » sancto⁸ : » et illud : « Qui sitit, veniat, et bibat⁹ : » et

¹ 2 Tim. II, 17. — ² Psal. I, 2. — ³ I Tim. I, 9. — ⁴ Joan. VII, 56. — ⁵ Psal. XV, 7. — ⁶ Id. I, 3. — ⁷ Id. LXIV, 10. — ⁸ Matth. III, 10. — ⁹ Joan. VII, 37.

illud : « Si scires donum Dei, et quis est qui a te aquam » petit ; petisses ab eo, et daret tibi aquam vivam, unde » qui biberit, non sitiet in æternum¹ ; sed efficietur in eo » fons aquae salientis in vitam æternam. » Aut « Secundum decursus aquarum, » secundum populorum peccata, quia et aquae populi interpretantur in Apocalypsi² ; et decursus non absurde intelligitur lapsus, quod pertinet ad delictum. Lignum ergo illud, id est, Dominus noster, de aquis decurrentibus, id est, populis peccatoribus, trahens eos in via in radices disciplinae suae, « Fructum dabit, » hoc est, constituet Ecclesias : « In tempore suo, » id est, postquam clarificatus est resurrectione et ascensione in cœlum. Tunc enim Spiritu sancto misso Apostolis, et eis in fiducia sui confirmatis et directis in populos, fructificavit Ecclesias. « Et folium ejus non decidet, » id est, verbum ejus non erit irritum ; « Quia omnis caro fœnum, » et claritas hominis ut flos fœni : fœnum aruit, et flos » decidit, verbum autem Domini manet in æternum³. » Et omnia quaecumque fecerit prosperabuntur, » id est, quaecumque illud lignum attulerit : quae omnia videlicet accipienda sunt fructus et folia, id est, facta et dicta.

IV. « Non sic impii, non sic : sed tanquam pulvis, » quem projicit ventus a facie terrae⁴. » Terra hic accipienda est ipsa stabilitas in Deo, secundum quam dicitur : « Dominus pars hæreditatis meae, etenim hæreditas mea » præclara est mihi⁵. » Secundum hanc dicitur : « Sustine Dominum, et observa vias ejus, et exaltabit te, ut » possideas terram⁶. » Secundum hanc dicitur : « Beati » mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram⁷. » Similitudo autem hinc ducta est ; quia ut hæc terra visibilis exteriori hominem nutrit, et continet : ita illa terra in-

¹ Id. IV, 10-14. — ² Apoc. XVII, 15. — ³ Isai XL, 6-8. — ⁴ Psal. I, 4. — ⁵ Id. XV, 5. — ⁶ Id. XXXVI, 34. — ⁷ Matth. V, 4.

visibilis interiorem hominem. A cujus terræ facie projicit ventus impium, id est, superbia, quia inflat¹. Quam cavens ille qui inebriabatur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis ejus potabatur, dicit: « Non veniat mihi » pes superbiæ². » Ab hac terra projicit superbia eum, qui dixit: « Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero » similis Altissimo³. » Ab hujus terræ facie projicit etiam eum, qui, cum consensisset et gustasset de prohibito ligno, ut esset sicut Deus, abscondit se a facie Dei⁴. Hanc terram ad interiorem hominem pertinere, et inde superbia hominem projici, maxime intelligi potest in eo quod scriptum est: « Quid superbit terra et cinis? quoniam in vita » sua projicit intima sua⁵; » unde enim projectus est, non absurde se dicitur projecisse.

V. « Ideo non resurgunt impii in judicio⁶: » ideo scilicet, quia tanquam pulvis projiciuntur a facie terræ. Et bene hoc eis dixit auferri quod superbi ambiunt, id est, ut judicent, ut hoc ipsum planius dictum intelligatur sequenti sententia: « Neque peccatores in consilio justorum. » Solet enim hoc modo repeti planius quod superius dicitur, ut peccatores intelligantur impii; et quod supra dictum est, « In judicio, » hic dictum sit, « In consilio justorum. » Aut certe si aliud sunt impii, aliud peccatores, ut quanquam omnis impius peccator sit, non tamen omnis peccator sit impius: « Impii non resurgunt in judicio, » id est, resurgent quidem, sed non ut judicentur, quia jam pœnis certissimis destinati sunt: « Peccatores autem » non resurgunt in consilio justorum, » id est, ut judicent, sed forte ut judicentur, ut de his dictum sit: « Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit: si cujus » opus manserit, mercedem accipiet: si cujus autem opus

¹ 1 Cor. viii, 1. — ² Psal. xxxv, 9 et 12. — ³ Isaï. xiv, 13, 14. — ⁴ Gen. iii, 6-8. — ⁵ Eccli. x, 9, 10. — ⁶ Psal. i, 5.

» exustum fuerit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem¹. »

VI. « Quoniam novit Dominus viam justorum². » Quemadmodum dicitur: « Novit salutem medicina, morbos autem non novit, » et tamen etiam morbi arte medicinæ agnoscuntur: sic dici potest nosse Dominum viam justorum, viam vero impiorum non nosse: non quia aliquid Dominus nescit, et tamen dicit peccatoribus: « Non novi » vos³. Iter autem impiorum peribit, » pro eo positum est, ac si diceretur: « Iter autem impiorum non novit Dominus. » Sed planius dictum est, ut hoc sit nesciri a Domino, quod est perire, et hoc sit sciri a Domino, quod est manere: ut ad scientiam Dei esse pertineat, ad ignorantiam vero non esse. Quia Dominus dicit: « Ego sum qui » sum: » et, « Qui est, misit me⁴. »

ENARRATIO

IN PSALMUM II.

I. « Ut quid fremuerunt gentes, et populi meditati » sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes con- » venerunt in unum adversus Dominum, et adversus » Christum ejus⁵? » Pro eo dictum est, « Ut quid, » ac si diceretur, frustra. Non enim impleverunt quod voluerunt, ut Christus extingueretur; dicitur hoc enim de persecutoribus Domini, qui et in Actibus Apostolorum commemorantur⁶.

II. « Disrumpamus vincula eorum, et abjiciamus a nobis » jugum ipsorum⁷. » Quanquam et possit aliter intelligi,

¹ 1 Cor. iii, 13-15. — ² Psal. i, 6. — ³ Matth. vii, 23. — ⁴ Exod. iii, 14. — ⁵ Psal. ii, 1, 2. — ⁶ Act. iv, 26. — ⁷ Psal. ii, 3.

tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditados, ut hoc sit : « Disrumpamus vincula eorum et » abjiciamus a nobis jugum ipsorum¹, » demus operam, ut non nos alliget, neque imponatur nobis christiana religio.

III. « Qui habitat in cœlis iridebit eos, et Dominus subsannabit eos². » Repetita sententia est : nam pro eo quod est, « Qui habitat in cœlis, » subsequenter positum est, « Dominus; » et pro eo quod est, « Iridebit, » subsequenter positum est, « Subsannabit. » Nihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi aut buccis Deus irideat, aut naso subsannet : sed ea vis accipienda est, quam dat sanctis suis, ut futura cernentes, id est, nomen Christi et dominationem pervagaturam in posteros, et universas gentes obtenturam, illos inania meditados esse intelligant. Hæc enim vis, qua ista præscita sunt, irrisio Dei est et subsannatio. « Qui habitat in cœlis, iridebit eos. » Cœlos si animas sanctas accipiamus; per has eos, utique præsciens quid futurum sit, deridebit Deus et subsannabit.

IV. « Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo » conturbabit eos³. » Planius enim ostendens quomodo ad eos loquetur, dixit : « Conturbabit eos : » ut « In ira » sua » hoc sit, « In furore suo. » Iram autem et furorem Domini Dei non perturbationem mentis oportet intelligi, sed vim qua justissime vindicat, subjecta sibi ad ministerium universa creatura. Præcipue namque pervidendum est et tenendum illud, quod scriptum est in Salomone : « Tu autem, Domine virtutis, cum tranquillitate judicas, et » cum magna reverentia disponis nos⁴. » Ira ergo Dei est motus qui fit in anima, quæ legem Dei novit, cum eadem legem videt a peccatore præteriri; per hunc enim motum justarum animarum multa vindicantur. Quanquam possit

¹ Psal. II, 3. — ² Ibid. 4. — ³ Ibid. 5. — ⁴ Sap. XII, 18.

ira Dei recte intelligi etiam ipsa mentis obscuratio, quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur.

V. « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion » montem sanctum ejus, prædicans præceptum ipsius¹. » Ex persona ipsius Domini nostri Jesu Christi ista manifesta sunt. Sion autem, si speculationem, ut quidam interpretantur, significat, nihil magis quam Ecclesiam debemus accipere, ubi quotidie intentio erigitur speculandæ claritatis Dei, sicut Apostolus dicit : « Nos autem revelata facie » gloriam Domini speculantes². » Ergo iste sensus est, « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam sanctam ejus : » quam montem appellat propter eminentiam et firmitatem. « Ego autem constitutus sum rex ab eo. » Ego scilicet, cujus vincula illi disrumpere, et jugum meditabantur abjicere. « Prædicans præceptum ipsius. » Quis hoc non sentiat, cum quotidie factitetur?

VI. « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego » hodie genui te³. » Quanquam etiam possit ille dies in prophetia dictus videri, quo Jesus Christus secundum hominem natus est : tamen « Hodie » quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit; nec futurum, quasi nondum sit; sed præsens tantum; quia quidquid æternum est, semper est : divinitus accipitur secundum id dictum : « Ego hodie » genui te, » quo sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei, qui est unigenitus Filius, fides sincerissima et catholica prædicat.

VII. « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem » tuam⁴. » Hoc jam temporaliter secundum susceptum hominem, qui sacrificium sese obtulit pro omnibus sacrificiis, « Qui etiam interpellat pro nobis⁵ : » ut ad totam ipsam

¹ Psal. II, 6. — ² 2 Cor. III, 18. — ³ Psal. II, 7. — ⁴ Ibid. 8. — ⁵ Rom. VIII, 34.

dispensationem temporalem, quæ pro genere humano facta est, referatur quod dictum est: « Postula a me: » ut scilicet gentes nomini christiano copulentur, atque ita a morte redimantur, et possideantur a Deo. « Dabo tibi » gentes hæreditatem tuam: » quas possideas ad earum salutem, et quæ tibi fructificent spiritalia. « Et possessionem tuam terminos terræ. Idem repetitum est. « Terminos terræ, » pro eo positum, quod dictum est, « Gentes: » sed hoc planius, ut omnes gentes intelligamus. « Possessionem autem tuam, » pro eo quod dictum est, « Hæreditatem tuam. »

VIII. « Reges eos in virga ferrea: » in inflexibili justitia. « Et tanquam vas figuli conteres eos¹: » id est, conteres in eis terrenas cupiditates, et veteris hominis lutulenta negotia, et quidquid de peccatore limo contractum atque inolitum est. « Et nunc reges intelligite². Et nunc, » id est, jam innovati, jam contritis luteis tegumentis, id est, carnalibus vasis erroris, quæ ad præteritam vitam pertinent: « Nunc intelligite jam reges, » id est, jam valentes regere quidquid in vobis servile atque bestiale est; et jam valentes pugnare, non quasi aërem cædentes, sed castigantes vestra corpora, et servituti subjicientes³. « Erudimini omnes qui judicatis terram. » Hoc idem repetitum est. « Erudimini, » pro eo quod dictum est, « Intelligite. » Qui judicatis autem terram, » pro eo quod dictum est, « Reges. » Spiritales enim significat qui judicant terram. Inferius enim nobis est, quidquid judicamus: quidquid autem infra spiritalem hominem est, merito terra nominatur, quia terrena labe sauciatur est.

IX. « Servite Domino in timore⁴: » ne in superbiam vertat quod dictum est: « Reges qui judicatis terram. Et » exultate ei cum tremore⁵. » Optime subjectum est

¹ Psal. II, 9. — ² Ibid. 10. — ³ I Cor. IX, 26, 27. — ⁴ Psal. II, 11. — ⁵ Ibid.

« Exultate, » ne ad miseriam valere videretur quod dictum est: « Servite Domino in timore. » Sed rursus ne id ipsum pergeret in effusionem temeritatis, additum est, « Cum » tremore: » ut ad cautionem valeret circumspectamque sanctificationis custodiam. Etiam sic potest accipi: « Et » nunc reges intelligite. » Id est, Et jam nunc me rege constituto, nolite tristes esse reges terræ, quasi bonum vestrum vobis ablatum sit: sed intelligite potius, et erudimini. Id enim vobis expedit ut sub illo sitis, a quo intellectus et eruditio vobis datur. Et hoc vobis expedit, ut non temere dominemini, sed Domino omnium cum timore serviatis, et exultetis in beatitudine certissima et sincerissima, cauti et circumspicientes ne ab ea per superbiam decidatis.

X. « Apprehendite disciplinam, nequando irascatur » Dominus, et pereatis de via justa¹. » Hoc est quod ait: « Intelligite et erudimini. » Nam intelligere et erudiri, hoc est, apprehendere disciplinam. Verumtamen in eo quod dicitur, « Apprehendite, » satis significatur præsidium quoddam atque munimentum esse adversus omnia quæ obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. « Ne » quando autem irascatur Dominus, » cum dubitatione positum est; non secundum visionem Prophetæ, cui certum est: sed secundum eos ipsos qui monentur; quia cum dubitatione solent cogitare iram Dei, quibus non aperte revelatur. Hoc ergo sibi ipsi debent dicere, « Apprehendamus disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereamus de via justa. » Jam vero, « Irascatur Dominus, » quomodo accipiendum sit, supra dictum est². « Et pereatis de via justa. » Hæc magna pœna est, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis justitiæ percepe-

¹ Psal. II, 12. — ² Supra n. 4.

runt. Qui enim perit de via justitiæ, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.

XI. « Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui » confidunt in eo¹; » id est, cum vindicta venerit, quæ impiis et peccatoribus præparatur, non solum eos non attinget qui confidunt in Domino, sed etiam ad regnum illis instruendum et sublimandum proficiet. Non enim dixit: « Cum exarserit in brevi ira ejus, securi omnes » qui confidunt in eo, » tanquam hoc solum inde habeant, quod non puniantur: sed « Beati » dixit, ubi est honorum omnium summa et cumulus. Quod autem positum est, » In brevi, » hoc significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, dum hoc remotum et longe futurum peccares existimabunt.

ENARRATIO

IN PSALMUM III.

Psalmus David, cum fugeret a facie Abessalon filii sui².

I. Hunc Psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet quod dictum est: « Ego dormivi, et somnum cœpi: » et exurrexi, quoniam Dominus suscipiet me³. » Magis enim hoc ad passionem et resurrectionem Domini congruenter sonat, quam ad illam historiam in qua David scribitur fugisse a facie bellantis adversum se filii sui⁴. Et quoniam scriptum est de Discipulis Christi: « Quandiu » cum eis est sponsus, non jejnant filii sponsi⁵: » non mirum si filius ejus impius, significatur discipulus impius,

¹ Psal. II, 13. — ² Id. III, 1. — ³ Ibid. 6. — ⁴ 2 Reg. XV, 17. — ⁵ Matth. IX, 15.

qui eum tradidit. A cujus facie fugisse quanquam historice possit accipi; quando illo discedente, secessit cum cæteris in montem: tamen spiritualiter, quando mentem Judæ Filius Dei, id est, Virtus et Sapientia Dei deseruit, cum eum diabolus penitus invasit, in eo quod scriptum est: « Et intravit diabolus in cor ejus¹; » bene accipitur a facie ejus Christum fugisse: non quia Christus diabolo cessit, sed Christo discedente, diabolus possedit. Quem discessum fugam esse in hoc Psalmo appellatum celeritatis causa arbitror: quod verbo etiam Domini significatur dicentis: « Quod facis, cito fac². » Loquimur etiam sic in consuetudine, ut dicamus: Fugit me, quod in mentem non venit: et de homine doctissimo dicimus: Nihil eum fugit. Propterea veritas fugit mentem Judæ, cum eum illustrare destitit. Abessalon autem, sicut quidam interpretantur, in latina lingua dicitur Patris pax. Quod mirum videri potest, sive in historia Regnorum, cum bellum adversus patrem Abessalon gesserit; sive in historia Novi Testamenti, cum traditor Domini Judas fuerit, quemadmodum Patris pax possit intelligi. Sed et ibi qui diligenter legunt, vident in illo bello David pacatum fuisse filio, qui etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens: « Abessalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te³: » et in historia Novi Testamenti ipsa Domini nostri tanta et tam miranda patientia, quod eum tandiu pertulit tanquam bonum, cum ejus cogitationes non ignoraret, cum adhibuit ad convivium, in quo corporis et sanguinis sui figuram Discipulis commendavit et tradidit⁴; quod denique in ipsa traditione osculum accepit⁵, bene intelligitur pacem Christum exhibuisse traditori suo; quamvis ille tam sceleratæ cogitationis interno bello vastaretur. Et ideo

¹ Joan. XIII, 2. — ² Ibid. 27. — ³ 2 Reg. XVII, 33. — ⁴ Joan. XIII, — ⁵ Matth. XXVI, 49.